

شورای سیاستگذاری حوزه های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

موسسه آموزش عالی ریحانه النبی (سلام الله علیها) اراک

پایان نامه کارشناسی ارشد

اسباب انفساخ اجاره و مضاربه در فقه امامیه

استاد راهنما

سرکار خانم مهری قاسمی

نگارنده

لیلا کاظمی

۱۴۰۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تصویر صورتجلسه، ...

شکر و سپاس بی حد خدای را که توفیق نگارش این رساله را به این بنده ناچیز عنایت فرمود. در این رساله، تلاش شده است تا با تتبع در منابع فقهی شیعه، به بررسی مجاهدت های علمی فقهای امامیه پرداخته شود. امید است که این اثر، گامی در جهت فهم بهتر احکام فقهی و ترویج معارف ناب اهل بیت علیهم السلام در جامعه اسلامی باشد. از خداوند متعال می خواهم که این تلاش ناچیز را مورد قبول خویش قرار دهد و به برکت این صفحات، علم و معرفت دینداران افزون گردد.

همچنین، از اساتید گرامی و بزرگوارم که در نگارش این رساله راهنمایی و یاری رسان من بودند، صمیمانه تشکر و قدردانی می کنم.

و من الله التوفیق و العاقبة للمتقین

تقدیم به پیشگاه یگانه منجی عالم بشریت، حضرت مهدی موعود (عج)

با سلام و صلوات بر خاتم انبیاء، حضرت محمد مصطفی (ص) و آل طاهرینش، به خصوص آخرین دردانه

هستی، حضرت مهدی موعود (عج). این پایان نامه را به پیشگاه مقدس امام زمان (عج) تقدیم می‌دارم. امیدوارم

که این اثر ناچیز مورد عنایت و قبول آن حضرت قرار گیرد.

بر خود واجب می‌دانم که از اساتید گرانقدرم که در طول این مسیر راهنمایی و یاری‌گر من بودند، تشکر و

قدردانی کنم. همچنین از خانواده عزیزم که صبر و شکیبایی بسیاری در طول انجام این تحقیق به خرج دادند،

سپاسگزارم.

امیدوارم که این اثر بتواند گامی در جهت فهم بهتر احکام فقهی مربوط به عقد اجاره و مضاربه بردارد و مورد

استفاده طلاب علوم دینی و فقها و حقوقدانان قرار گیرد.

فسخ قرارداد توسط یکی از طرفین بدون رضایت طرف دیگر

در صورت فوت یا جنون یا سفه (از دست دادن توان ذهنی مدیریت مالی) هرکدام از طرفین

در صورت مفلس شدن (ناتوانی مالی) مالک

در صورت تلف شدن تمام سرمایه و ربح (سود)

در صورت عدم امکان تجارتي که منظور طرفین بوده است

عدم امکان تجارتي که مقصود طرفین بوده است در صورتی که تجارت مورد نظر طرفین در نتیجه حوادث

قهری یا وضع مقررات تازه، غیر ممکن شود، مانند صورت قبل یعنی تلف شدن سرمایه، عقد، موضوع خود

را از دست می دهد؛ به عنوان مثال: هرگاه کسی به دیگری سرمایه دهد تا با آن به خرید و فروش ارز بپردازد

و در این حالت دولت طبق بخش نامه ای خرید و فروش پول های خارجی را در انحصار خود قرار دهد،

قهرأ عقد مضاربه منفسخ خواهد شد. و یا موضوع مضاربه، واردات و یا صادرات کالایی بود که به و سیله

قانون منع شده باشد در این صورت عقد مضاربه منحل خواهد شد.^۱

^۱. همان.

موت و حجر یکی از طرفین: این علت از آثار جایز بودن عقد است اما می‌توان مضاربه را به موجب وصیت، انجام داد که با فوت طرف از بین نرود.

افلاس مالک: امروزه معادل افلاس اعسار و ورشکستگی است. اعسار به موجب ممنوعیت فرد از تصرف در اموالش نمی‌باشد بنابراین، تنها ورشکستگی است که موجب انفساخ عقد مضاربه می‌شود.

تلف شدن تمام سرمایه و ربح. چون در این صورت موضوع تجارت منتفی می‌شود، مضاربه از بین می‌رود.

عدم امکان تجارتي که مدنظر طرفین بوده است

۷-۳ آثار انفساخ مضاربه

انحلال مضاربه در گذشته اثر ندارد و ناظر به آینده است. بنابراین، اگر تا زمان فسخ یا انفساخ سودی به دست آمده باشد، بر مبنای قرارداد طرفین تقسیم می‌شود و به محض انفساخ، مضارب باید سرمایه و ربح سهم مالک را در اولین فرصت به او بدهد. چنانچه با مطالبه مالک وی امتناع کند غاصب محسوب می‌شود. فسخ عقد مضاربه توسط هر کدام از طرفین، مسئولیتی برای وی ایجاد نمی‌کند که مثلاً طرف مقابل بخواهد خسارتی بگیرد. مثلاً عامل حق گرفتن اجرت‌المثل کارهایی که انجام داده را (اگر خودش عقد را فسخ کرده

باشد) ندارد. اگر مالک عقد را فسخ کرده باشد، عامل در صورتی می‌تواند اجرت‌المثل کارهایش را دریافت کند که: اولاً احتمال به دست آمدن سود، با اتمام کار عامل، قوی باشد؛ دوماً مالک از اختیار خود در فسخ مضاربه سوءاستفاده کرده باشد. اما در هر صورت مسئولیت مالک در این فرض، مسئولیت غیرقراردادی خواهد بود.

نتیجه گیری

از آنچه در فصول پیشین گذشت، ضرورت وفای به تعهدات و التزام به اجرای عادلانه آنها در جامعه بشری مورد بررسی قرار گرفت. تأکید شد که این ضرورت در همه عرصه‌های حیات اجتماعی ثمرات و نتایج قابل توجهی دارد و سیره عقلا از دیرباز بر پایبندی و لزوم وفای به عقود و قراردادها استوار بوده است. همچنین با بررسی ماهیت دو عقد اجاره و مضاربه از حیث لزوم و جواز، مشخص شد که اکثر فقهای امامیه اجاره را عقد لازم و مضاربه را عقدی جایز می‌دانند. سپس، به بررسی اسباب انفساخ در هر دو عقد پرداخته شد و اسباب مشترک و اختصاصی انفساخ در هر دو عقد مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

در این بخش، اسباب انفساخ در دو عقد اجاره و مضاربه با یکدیگر مقایسه شدند. نتایج این مقایسه نشان داد که علیرغم وجود برخی شباهت‌ها، تفاوت‌های قابل توجهی نیز بین اسباب انفساخ در دو عقد مذکور وجود دارد.

بررسی فقهی اسباب انفساخ اجاره و مضاربه از جهات مختلفی حائز اهمیت است. از جمله این جهات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

تعیین تکلیف فقهی و حقوقی طرفین عقد در صورت بروز موارد انفساخ

جلوگیری از بروز اختلافات و دعاوی

ایجاد نظم و انسجام در روابط اقتصادی و اجتماعی

از سویی با توجه به پیچیدگی موضوع و وجود اختلاف نظر بین فقها، نیاز به تحقیقات بیشتر در این زمینه احساس می‌شود. بررسی تطبیقی نظرات فقهی مذاهب مختلف اسلامی و همچنین بررسی نظرات حقوقدانان در این خصوص می‌تواند به روشن‌تر شدن موضوع و ارائه راه حل‌های مناسب برای حل اختلافات کمک کند.

پیشنهادهای برای تحقیقات آینده

بررسی تطبیقی اسباب انفساخ اجاره و مضاربه در فقه امامیه و سایر مذاهب اسلامی

بررسی تطبیقی اسباب انفساخ اجاره و مضاربه در فقه و حقوق

بررسی اسباب انفساخ سایر عقود معین

ارائه راه حل های مناسب برای حل اختلافات ناشی از انفساخ عقود